

BOOK REVIEW – RECENZE

Karel Sklenář a kol.: Život v lesích. Kritický katalog k výstavě Život v lesích. Mendelova univerzita v Brně, Brno 2022. ISBN 978-80-7509-868-9. 98 str.

Výstava „Život v lesích“, následující katalog a publikace dvou certifikovaných metodik (*Sklenář a kol. 2022; Kadavý a kol. 2022*) významně přispěly k poznání minulosti i současnosti lesa na Dražanské vrchovině. Po metodické stránce, zaměřené na památkovou ochranu, však tato publikace daleko přesahuje stanovené území.

Na Dražanské vrchovině byly stanoveny tři pracovní zájmové oblasti, a to Jih, Střed a Západ, každá o rozloze 5 km². Jednotlivé oblasti byly popsány z hlediska archeologických poznatků, které pro pravěk známe jen v oblasti Jih. Mnohem více je toho známo o středověku, ať již se jedná o zříceninu hradu Vildenberka, nejistého Hradištku u Jezer, hrádku u Klepačova a zaniklých středověkých vsí Klepačov, Polom a Bohdalůvka. Podrobně je popsán proces zalesňování v raném novověku a moderní lesní hospodaření. Průzkum a výzkum jednotlivých oblastí byl proveden různými metodami (nedestruktivně s využitím lidarových dat, vizuálně, geoarcheologicky a pedologicky).

Vlastní sondážní archeologický výzkum se zaměřil na šest uhlířských plošin. Dendrochronologie z jednoho milířště přinesla data pokácení stromů v letech 1753–1758 a radiouhlíkové datování 1640 až 1955, což souvisí s výrobou dřevěného uhlí pro nedaleké železářny. Součástí tohoto katalogu jsou i tabulky s daty dendrochronologického i radiouhlíkového datování a ilustrační obrázky. Náplní páté kapitoly je charakteristika pozůstatků lidské činnosti v lesích. Jedná se o povrchovou těžbu hlíny pro výrobu cihel nebo dolování železných rud v 18. až 19. století. Zvláštní pozornost byla věnována milířštím, kterých bylo potvrzeno 116. Jednalo se o plošiny kruhového nebo oválného půdorysu o průměru 3 až 15 m. Bohužel nebyl získán žádný archeologicky datovaný materiál, takže s ohledem na známý zájem nedalekých hutí o dřevěné uhlí jsou datovány do období od druhé poloviny 17. do druhé poloviny 19. století. K dalším pozůstatkům lidské činnosti patří pece na pálení cihel a vápna, ne zcela průkazný mlýn u hradu Vildenberka, nádrže na vodu, zaniklé rybníky, vodní příkop, cisterny, zaniklé pluzžiny a kamenohlinité valy nejasného významu i stáří. Vizuálnímu průzkumu a dokumentaci středověkých pluzžin se v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století intenzivně věnoval Ervín Černý a k dispozici měl tehdy ne běžně přístupné mapy. Výsledky jeho práce byly publikovány (*Černý 1979*) a ve své době i náležitě oceněny. Dnes, za použití lidarových snímků, je možná korekce rozsahu klepačovské a polomské pluzžiny. Z toho je zřejmé, že by byla potřebná nová dokumentace pluzžin celého území Dražanské vrchoviny metodou dálkového průzkumu země, která by jistě přinesla nové poznatky.

Z hlediska památkové ochrany a archeologických výzkumů v lesích je důležitá šestá kapitola, která se kriticky zabývá současnou legislativou založenou na zákonu z roku 1987 a také na Maltské konvenci, která v České republice vstoupila v platnost roku 2000. Praktické uplatnění těchto zákonů však bylo využito jen částečně. Vzhledem k tomu, že „proces prohlášení věci za kulturní památku je poměrně komplikovaný“ (str. 56), většina zaniklých středověkých vsí s viditelnými terénními pozůstatky v lesích za kulturní památku prohlášena nebyla a návrhy zůstávají často bez odezvy. Tyto kulturní památky v lesích (zaniklé vsi, mohylníky, hradiska, hrádky, popraviště, rýžoviště, milířště a jiné) by mohly být dokonce i finančně zajímavé pro vlastníky, protože by jim to umožňovalo čerpat příspěvek na obnovu kulturní památky, a především osvobození od daně z nemovitostí. Na druhé straně ani legislativní ochrana, která, jak je napsáno, „ustrnula v minulém tisíciletí“ (str. 59), bez skutečného zájmu organizací k tomu vytvořených a pochopení vlastníků, je málo účinná. Obsáhlou částí publikace jsou přílohy, v kterých najdeme soupis stručně popsaných datovaných objektů lokalizovaných souřadnicemi. Skutečností je, že vedle míst těžby a zpracování surovin, rybníků, pluzžin a početných milířšť se většinou jedná o novověké pařeziny.

S recenzovaným katalogem výstavy úzce souvisí také certifikovaná metodika ochrany antropogenních objektů v lesích, zpracovaná autorským kolektivem pod vedením Karla Sklenáře. Představuje podrobný návod, jak dosáhnout účinné ochrany těchto objektů. Podstatný je proces přenosu informací od archeologů a památkářů k vlastníkům lesa a zapojení do jejich lesního hospodářského plánu. Výsledkem by pak bylo použití optimálních technologií hospodářské činnosti. Na území s jednoznačným výskytem archeologických nálezů (UAN I) by pak byla povolena jen přirozená obnova lesa, což snad neznámá nechat území zarůst nepřístupnou vegetací. Samozřejmě by bylo třeba upřesnit, že například u zdíva zřícenin hradů, šibenic a zaniklých vsí, ohroženého především náleto-ovou zelení, by bylo možné tuto „přirozenou obnovu lesa“ odstraňovat.

Navržené postupy jsou zpracovány z hlediska archeologického a památkářského, ale z hlediska lesního hospodářství znamenají určité omezení. Především by bylo třeba si ujasnit, zda na této ochraně mají skutečně zájem odpovědné organizace, a to Archeologické ústavy AV ČR a Národní památkový ústav, pro které by vymezení konkrétních území znamenalo vyvinutí nemalého úsilí. Dále je třeba si ujasnit, zda stát má na tom skutečný zájem nejen legislativně, ale počítá i s finančním zajištěním. Vzhledem k tomu, že někteří ekonomičtí poradci vlády se dnes dívají i na povinnost provést archeologický výzkum před stavebním zásahem do země jako na brzdu hospodářského pokroku, je to otázkou. Dalším činitelem celého procesu jsou vlastníci lesa a lesní hospodáři, od kterých by se vyžadovala spolupráce nejen při vymezení zájmových území, ale i konkrétním způsobu hospodaření. Ať ochrana těchto antropogenních objektů historické činnosti člověka dopadne jakkoliv, tyto památky budou postupně degradovat a mizet. Z toho důvodu by bylo třeba zajistit dokumentaci jejich současného stavu dostupnými metodami, což je v silách za památkovou ochranu zodpovědných institucí. Je otázkou, do jaké míry bylo využito odlesnění velkých ploch v souvislosti s kůrovcovou kalamitou, která umožnila použití metod dálkového průzkumu zemského povrchu. Na prvním místě nejsou v tomto případě peníze, ale zájem.

Druhá certifikovaná metodika, zpracovaná Janem Kadavým a kolektivem, se zabývá také památkovou ochranou a doplňuje předchozí publikaci. Podrobně jsou zde popsány základní pojmy, legislativní prostředí, typy objektů, procesy narušující lesní prostředí a metody identifikace objektů. Praktické využití je předvedeno na modelovém území Střed, kde bylo navrženo nové území zasluhující si nejvyšší ochranu v rámci území s archeologickými nálezy I.

Tyto tři publikace, vycházející ze spolupráce odborníků různých profesí, ukazují na veliké možnosti účinné ochrany památek v lesním prostředí a podrobným popsáním metod i legislativy umožňují dobrou orientaci v této problematice. Konkrétní využití však zůstává na zájmu a možnostech zodpovědných institucí.

Josef Unger

Literatura

- Černý, E. 1979: Zaniklé středověké osady a jejich pluziny. Metodika historickogeografického výzkumu v oblasti Dražanské vrchoviny. Praha: Academia.
- Sklenář, K. a kol. 2022: Památková ochrana pozůstatků činnosti člověka v lese. Certifikovaná metodika. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- Kadavý, J. a kol. 2022: Metody a postupy ochrany antropogenních objektů historické hospodářské činnosti člověka v lesích. Certifikovaná metodika. Brno: Mendelova univerzita v Brně.